

Teoria, tècnica i ètica: la informació radiotelevisiva en l'entorn multimèdia

ZABALETA URKIOLA, I.

Teoría, técnica y lenguaje de la información en radio y televisión

1a ed. Barcelona: Bosch, 2005

(Col·lecció Comunicació; 29)

ISBN 84-9790-105-3

per Carme Ferré Pavia, professora titular del Departament de Periodisme i Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona

Amb el subtítol “Sistemas digitales y analógicos”, Iñaki Zabaleta Urkiola, catedràtic del Departament de Periodisme de la Universitat del País Basc i director de documentals i informatius televisius, presenta aquesta segona obra magna publicada a Bosch, fruit de la recopilació de diversos anys de treballs i de dedicació al món de la comunicació des d'una perspectiva ben global.

Si a *Tecnología de la información audiovisual* (Bosch, 2003) revisava les tecnologies de l'audiovisual amb un abordament comparatista, sense caure en encaterinaments tecnologistes i preocupat per la concepció sistèmica de la comunicació, en aquest volum la reflexió sobre les implicacions socials dels processos comunicatius és encara més gran. La constant en el seu treball anterior dins de la mateixa col·lecció, amb què clarament es complementa, és aquesta voluntat d'explicació sistèmica i englobadora, un abast totalitzador que inclou la teoria, la tècnica, les tecnologies, la indústria, la mirada en xarxa... Des d'un punt de vista docent, aquestes obres completen els recorreguts de teoria i estructura de diverses assignatures.

Sempre una guia

Atenent a l'estructura de l'obra, aquesta –i evidentment per la seva extensió (736 pàgines)– també s'inicia amb guies de lectura que ens condueixin per aquest llarg camí. Trobem en primer lloc un mapa conceptual (pàg.17) i també un mapa de navegació per l'obra (pàg.23), que ens mena d'allò més global i bàsic, els fonaments teòrics de la informació periodística, a allò més concret i procedimental, com són les unitats informatives en radiotelevisió.

En les quatre parts de què es compon el llibre queden

explicades la teoria, l'estructura, la programació i els gèneres de la informació en ràdio i televisió. És a dir, filosofia, contenidors, productes i format d'aquesta oferta s'ordenen en els capítols d'aquests quatre esglaons: teoria de la informació periodística, tècnica de la televisió, tècnica radiofònica i teoria del llenguatge audiovisual. Tant en la seva manera d'avaluar els gèneres periodístics com el concepte de notícia, no deixa de divulgar per, al mateix temps, fer aportacions que li resulten innovadores (pàgs. 163 i 202).

És aquest recorregut transversal el que la torna una obra especialment adient per als cursos pont que han de fer els estudiants que volen accedir a les carreres de comunicació des d'altres estudis.

Canvi d'ordre

La preocupació per les implicacions socials que comentàvem duu a un plantejament nou que trenca la clàssica tríada de conceptes “teoria, tècnica i estructura” i la trastoca per una “teoria, tècnica i ètica” que funciona com a constant de l'obra. Hi trobem (pàg.25) un fragment inicial i aclaridor d'aquesta voluntat d'incloure la responsabilitat social dels mitjans com un dels pilars de la seva definició. L'extractem:

“La naturaleza de una obra periodística es la de un bien de la esfera pública que sirve a la sociedad; que se elabora como una obra periodística gracias a una teoría, técnica y ética adecuadas, que cumpla las características de un bien público; que recibe el tratamiento de producto periodístico en tanto que requiere un proceso productivo empresarial para su elaboración y producción, y que forma parte de los contenidos de la programación informativa”.

Malgrat que es tingui en compte la transició digital de la ràdio i de la televisió això no fa variar la teoria de la informació. Potser els rols dels professionals s'han vist afectats per aquesta muda tècnica, però no la funció de generar una informació de qualitat, plural i objectiva. Per exemple, en el cas de les redaccions integrades (pàgs.40-41), veiem com ja és una realitat plena que els mateixos mitjans alimenten webs, portals, diaris en línia, canals televisius i publicacions escrites. Així han de ser de pluridisciplinaris (no sempre individualment, però sí

globalment i en potència) els professionals dels grups Godó, Zeta o de Barcelona Televisió, que compten amb versions escrites, electròniques, informació que bolquen a les seves webs, mitjans d'entreteniment i d'informació radiofònics i televisius, i, fins i tot, peces informatives que passen a canals informatius com ara el de les pantalles del metro de Barcelona.

Ja en la primera part, la de la teoria de la informació, aborda els tipus de periodisme i la constant de les responsabilitats d'editors, empresaris i professionals (pàg.33). L'anotació que fa de l'objectivitat una actitud ètica, tant des del punt de vista de com ho teoritza, com de les perspectives històrica, tècnica i d'anàlisi que aplica (pàgs.169-198), pot resultar molt útil en ensenyaments inicials de pràctica periodística. És en la mateixa línia la inclusió del periodisme cívic com un dels tipus que se citen (pàg.37). Potser més lligat a la seva denominació nord-americana (i per extensió llatinoamericana), el periodisme cívic no ha circulat tant entre nosaltres com les iniciatives ciutadanes o de participació. Encara que no significa el mateix conceptualment, en el nostre entorn la representació ciutadana ha emanat més dels col·lectius socials.

Notícies sistèmiques

En una altra de les característiques destacables de l'obra, la compensació entre la seva voluntat de compendi i les aportacions innovadores en l'àmbit conceptual, ens trobem que estableix una divisió de la natura de la informació segons la seva relació amb el sistema sociopolític.

Fixem-nos que *sistema* apareix com un terme polisèmic en l'obra de Zabaleta, que tant referencia la teoria que l'ajudava a ordenar internament el llibre anterior, com la xarxa política, econòmica i social que genera l'Administració i els col·lectius que hi vinculen els seus interessos. Les notícies *intrasistèmiques* serien aquelles que es poden considerar inserides en aquest entramat i que responen a realitats no conflictives. Les *sistèmiques*, per contra, aquelles que suposadament poden fer perillar el sistema sociopolític o que són presentades com a tals.

Zabaleta les considera periodisme de guerra, i atribueix al nomenament pseudopolític dels editors l'escorament de la informació cap a la simple propaganda. Menciona amb valentia (pàg.93) l'ocultació dels actes a Madrid de suport al procés de pau a Euskadi. Es preocupa per caracteritzar, de

manera clara, quina és la informació de qualitat en ràdio i televisió (pàg.94) i tampoc no abandona la perspectiva històrica en relatar quina ha estat l'evolució dels estils informatius (pàg.100) o les noves dades sobre l'origen de l'aplicació de l'estructura de la piràmide invertida (pàg.234).

Resulta interessant el recull dels pactes informatius i comunicatius que significa l'exercici del periodisme (pàg.133). Zabaleta planteja, precisament, l'ús de la càmera oculta com una absència de pacte i proposa una matriu per analitzar aquesta classe de, diguem-ne, periodisme (pàgs. 118-120).

Allò més tècnic

La revisió de la tècnica de ràdio i televisió i de la teoria del llenguatge audiovisual és, de la mateixa manera, extensa i acurada, encara que per la seva naturalesa no genera conceptes teòrics que dialoguen amb la societat. No s'hi escapa, però, la contínua reflexió ètica de l'obra, com en el punt dels recursos tècnics i humans, en què para atenció a l'aspecte de la fiabilitat de les fonts (pàgs.370-380).

Hi podem trobar la descripció del sistema de Televisió Espanyola i de les televisions autonòmiques (pàg.245) i, en la mateixa part, la polèmica qüestió de la mesura d'audiència televisiva en llengües minoritàries. En aquest sentit, i per posar un cas, s'ha hagut de negociar amb Sofres un tracte més adequat, pel que fa a les televisions locals i en català, que tingués en compte aspectes lingüístics. Tots els aspectes teòrics i tecnològics que afecten la ràdio i la televisió hi consten: des dels recursos citats fins a la teoria del llenguatge, sense deixar d'anotar amb cura aquells que impliquen la gestió de la il·luminació, el color, el volum, el temps o el so.

En definitiva, un compendi que completa l'obra anterior de Zabaleta, que malgrat aquest interès d'explicació global no deixa de fer aportacions personals, i que és útil a professionals, estudiosos o estudiants que hi trobaran un món extens en un delicat ordre.